

Şuşa Bəyannaməsi:

Zəfəri əbədiləşdirən, gələcəyi formalaşdırıran tarixi and

Tarixin səhifələri millətlərin taleyini yenidən yazar, geosiyasi xəritləri yenidən cızan və gələcəyin konturlarını müəyyən edən müstəsna anlarla zəngindir. Bu anlar adı diplomatik hadisələri aşaraq bütün sivilizasiyanın oyanışına, ruhun təntənəsinə çevrilir. 2021-ci il iyunun 15-də Azərbaycanın mədəniyyət bəsiyi, Qarabağın döyünen ürəyi, 44 günlük Zəfərimizin simvolu olan müqəddəs Şuşa şəhərində imzalanan Mütəfiqlik haqqında Bəyannamə XXI əsrə Türk dünyasının ən fundamental strateji sənədidir. Bu, ortaq qan yadşının, eyni kökdən qidalanan sarsılmaz ruhun, "Bir millət, iki dövlət" fəlsəfəsinin hüquqi və siyasi manifesti, əbədiyəş qardaşlıq abidəsidir. İkinci Qarabağ müharibəsindəki şanlı Qələbədən dərhal sonra bu məkanda Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması rəmzi addım idi.

Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığı Dədə Qorqud boyalarından süzülüb gələn, Çanaqqalada birgə şəhid veren, eyni kədərə ağlayıb, eyni zəfərə sevinən xalqların qan bağılılığıdır. Bu qardaşlığın müasir tarixdəki ən parlaq səhifəsi 1918-ci ildə yazılımışdır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti öz müstəqilliyini elan etdikdən sonra bolşevik-dəsnak qüvvələrinin təcavüzü ilə ölüm-dirim mübarizəsi apararkən köməyə gələn mehz Nuru Paşanın komandanlığı altındaki Qafqaz İsləm Ordusu oldu. Bakını və Azərbaycanın bir çox bölgəsini düşmən işğalından qanı bahasına azad edən qəhrəman ordu Azərbaycanın istiqlali uğrunda türk əsgərinin canını fəda etməkdən çəkinmədiyi sübut etdi. Bu, iki qardaşın bir-birinin dar günündə necə ciyin-ciyinə dayandığının nümunəsi idi. Sovet İttifaqının "dəmir pərdəsi" yetmiş il boyunca bu iki qardaşı fiziki olaraq Araz çayı ilə ayırsa da, mənəvi bağlı, ürek körpüsünü heç vaxt qırı bilmədi. Ümummülli Lider Heydər Əliyevin "bir millət, iki dövlət" kələmi və Türkiyə Cümhuriyyətinin banisi, böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün "Azərbaycanın sevinci bizim sevincimiz, kədəri bizim kədərimizdir" vəsiyyəti qardaşlığın siyasi fəlsəfəsinin teməl prinsiplərini formalaşdırıldı.

İkinci Qarabağ müharibəsi tarixi qardaşlığın müasir dövrə ən böyük sınağı və möhtəşəm təntənəsi oldu. 30 illik işğala son qoyan Vətən müharibəsi Cənubi Qafqazda onilliklərdir davam edən və beynəlxalq hüququn prinsiplərini heçə sayan status-kvonu darmadağın etdi, işğalçıya layiq ol-

duğu yeri göstərdi. Müharibə yalnız Azərbaycan Ordusunun gücünü, Azərbaycan xalqının polad iradəsini deyil, həm də Azərbaycan-Türkiyə birliliyinin sarsılmazlığını bütün dünyaya nümayiş etdi. Türkiyənin Azərbaycana verdiyi dəstək sadəcə diplomatik bəyanatlardan və ya mənəvi təsəllidən ibarət deyildi. Bu, müharibənin ilk saatlarından son saniyəsinə qədər davam edən çoxşaxəli və hərtərəfli dəstək idi. Türkiye istehsalı olan və müasir müharibə konsepsiyalarını dəyişən məşhur "Bayraktar TB2" zərbe PUA-larının səmada yazdıığı dastan müdafiə sənayesi sahəsindəki əməkdaşlığın strateji dərinliyini göstərdi. Bundan əlavə, Türkiyənin beynəlxalq platformalarda Azərbaycana qarşı yönələn diplomatik təzyiqlərə sinəsini sıpər etməsi, informasiya müharibəsində haqq səsimizin dünyaya çatdırılmasına verdiyi böyük töhfə və hərbi əməliyyatların planlaşdırılmasından tutmuş mütəxəssis dəstəyinə qədər bütün sahələrdə göstərilən qeyd-sərtsiz yardım, qələbənin qazanılmasında həllədici amillərdən oldu. Məhz tarixi Zəfərin yaratdığı mənəvi-siyasi zəmin üzərində qardaşlığın gələcək əsrlərə miras qalacaq hüquqi sənədi Şuşa Bəyannaməsi oldu.

Bəyannamənin imzalanması üçün məhz Şuşa şəhərinin seçilməsi dərin rəmzi və strateji mənədaşıdır. Şuşa Azərbaycanın ruhu, milli kimliyinin və mədəniyyətinin canlı ensiklopediyasıdır. Pənahəli xan Cavanşirin yadigarı, Molla Pənah Vaqifin, Qasim bəy Zakirin, Xurşidbanu Natəvanın İlham mənbəyi, dahi Üzeyir Hacıbəylinin, Bülbülün, Xan Şuşinskiyin beiyi olan şəhər Azərbaycan müsiqisi, müğəminin və poeziyasının konservatoriyasıdır. İşğal illərində Şuşanın məscidləri dağıdılmış, abidələri məhv edilmiş, heykəlləri güllənlənmüşdi. Şuşanın 28 illik əsərətən sonra qəhrəman Azərbaycan əsgərinin misilsiz şücaeti ilə, sildirmə qayalara dırmaşaraq, yüngül silahlarla döyüşərək azad edilmesi, Vətən müharibəsinin kulminasiya nöqtəsi, qələbənin tacı idi. Belə bir müqəddəs məkanda, Qələbənin simvoluna çevrilmiş şəhərdə iki qardaş ölkə liderinin bir araya gələrək müttəfiqlik sənədi imzalamaları həm işğalın izlərinin silinərək bu torpaqların artıq sülhün və strateji tərəfdəşliğin məkanına çevrilməsinin, həm də bu torpaqların əbədi və əzəli Türk yurdu olduğunun bütün dünyaya elanı idi.

Bəyannamənin mətninə nəzər saldıqda onun strateji düşüncənin məhsulu olan hər bəndi incəliklə işlənmiş hərtərəfli sənəd olduğu aydın görü-

nur. Siyasi, hərbi, hərbi-texniki, müdafiə sənayesi, iqtisadiyyat, enerji təhlükəsizliyi, nəqliyyat və logistika, mədəniyyət, təhsil, diaspora və informasiya kommunikasiyaları kimi sahələri əhatə edir. Lakin sənədin əsasını şübhəsiz ki, təhlükəsizlik və hərbi əməkdaşlıqla bağlı müddəələr təşkil edir. Bəyannamənin ən fundamental və tarixi əhəmiyyətli bəndi, tərəflərdən hər hansı birinin müstəqilliyinə, suverenliyinə, ərazi bütövlüyüne, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığına və ya təhlükəsizliyinə qarşı üçüncü dövlət və ya dövlətlər tərəfindən təhdid və ya təcavüz edildiyi təqdirdə, tərəflərin birge məsləhətəşmələr aparcığını, bu təhdid və ya təcavüzün aradan qaldırılması üçün BMT Nizamnaməsinin məqsəd və principlərinə uyğun olaraq bir-birinə zəruri yardım göstərəcəyini bəyan edir. Bu müddəə mahiyyət etibarilə, klassik hərbi-siyasi müttəfiqlik formuludur və kollektiv müdafiə konsepsiyasını rəsmiləşdirir, Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərini strateji tərəfdəşliqdan keyfiyyətə tamamilə yeni, müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəldir. Regionda Azərbaycana qarşı yönələ biləcək hər hansı revanşist cəhdin və ya xarici təcavüzün qarşısında ölkəmizin tək olmadığını, arxasında Türkiyə kimi nehəng hərbi, iqtisadi və siyasi güclə malik qardaş dövlətin dayandığını sübuta yetirir. Bu, Azərbaycanın təhlükəsizliyinə verilən ən ali tarixi təminatdır. Sənəddə həmçinin, silahlı qüvvələrin NATO standartlarına uyğun şəkildə birgə fəaliyyət qabiliyyətinin gücləndirilməsi, müdafiə sənayesi sahəsində birgə istehsalın və texnologiya transferinin dəstəklənməsi, "Mustafa Kamal Atatürk" və "Sarsılmaz Qardaşlıq" adı altında mütəmadi olaraq birgə hərbi təlimlərin keçirilməsi və kibertəhlükəsizlik sahəsində birgə mübərək kimi konkret addımlar da əksini tapır.

Iqtisadiyyat müasir dövrə dövlətlərarası müna-

bitliyin möhkəmlənməsi üçün güclü iqtisadi zəmin formalasdıracaq. Bəyannamədə layihəyə verilən birmənalı siyasi dəstək onun həyata keçirilməsi üçün nümayiş etdirilən birgə sarsılmaz iradənin təcəssümüdür.

Şuşa Bəyannaməsi geosiyasi təsirləri baxımından Cənubi Qafqazın hüdudlarını aşan, Avrasiya miqyasında əhəmiyyət daşıyan sənəddir. Bu sənəd regionda yeni güc oxunun - destruktiv deyil, konstruktiv məqsədlərə xidmet edən, heç bir üçüncü tərəfə qarşı yönəlməyən, əksinə, regional əməkdaşlığı və sabitliy hədəfləyən Ankara-Bakı strateji oxunun rəsmiləşməsi və möhkəmlənmədir. Bəyannamə "3+3" formatı kimi regional əməkdaşlıq təşəbbüslerinə dəstək ifade etməklə, bögənin dövlətlərini süh, sabitlik və iqtisadi inkişaf namə birgə fəaliyyətə dəvət edir. Lakin eyni zamanda, bu müttəfiqlik, regionda revanşist hissələrə yaşıyan, terroru və separatizmi dəstəkləyən, qonşu dövlətlərin ərazi bütövlüğünə qarşı iddialar irəli sürən qüvvələr üçün ciddi bir çəkindirici amıldır. Bəyannamə Türk dünyasının integrasiyasının yeni mərhələsinin manifestıdır. Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində əməkdaşlığın dərinləşdirilməsinə çağırış Ankara-Bakı birliliyinin bu integrasiyanın lokomotivi rolunu oynadığını, türk dövlətləri üçün cəmə mərkəzi və model təşkil etdiyini göstərir.

Şuşa Bəyannaməsi tarixi ədalətin bərpası, milli qürurun təntənəsi və gələcəyə inamlı baxışın təcəssümü, birgə tarixə, mədəniyyətə, dile və ruha malik olan iki qardaşın bir-birinə əbədi andıdır. Bu sənəd hər iki ölkənin milli gücünün birləşərək regional və global seviyyədə necə böyük sinergiya yaratdığını bariz nümunəsidir.